

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

กระทรวงศึกษาธิการได้ตระหนักถึงความสำคัญของความมีคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนจึงได้กำหนดให้มีการจัดการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนา ระดับชั้นมัธยมศึกษา ในโรงเรียนโดยมีความเชื่อว่า หลักคำสอนของพระพุทธศาสนามีส่วนช่วยให้นักเรียนเติบโตไปเป็นประชาชนหรือบุคคลที่มีคุณภาพ เป็นผู้มีความรู้คุณธรรม จริยธรรม รู้รักษาขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรม อันเป็นผลทำให้บุคคลอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขในสังคม การกำหนดให้มีการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนาชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น ได้ประกาศให้ระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น ใช้วิชาพระพุทธศาสนาเป็นวิชาเลือกเสรีในกลุ่มสังคมศึกษา ซึ่งการจัดการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนาในระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น ของโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา ที่ผ่านมามีครูในหมวดวิชาสังคมศึกษาหรือครูหมวดวิชาอื่นทำหน้าที่เป็นครูสอน และครูเหล่านี้ส่วนใหญ่ไม่มีความรู้เกี่ยวกับเนื้อหาทางพระพุทธศาสนาอย่างแท้จริง ทำให้ไม่เข้าใจในหลักธรรม คำสอนและจุดมุ่งหมายของวิชาตามที่กำหนดไว้ในหลักสูตร อันมีผลกระทบต่อพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมของนักเรียน ซึ่ง พนิดา สิ้นสุวรรณและคณะ (2532, หน้า 148) ได้กล่าวว่า สิ่งที่เป็นปัญหามากสำหรับครูผู้สอนวิชาพระพุทธศาสนา คือ ความไม่พร้อมของครู ครูไม่มีความรู้ด้านนี้เพียงพอหรือต้องจำใจสอนทั้ง ๆ ที่ไม่มีความรู้ความสามารถในวิชาพระพุทธศาสนา แนวคิดนี้สอดคล้องกับ จรัญ กาอินทร์ (2540, หน้า 76) ที่กล่าวว่า ครูที่สอนวิชาพระพุทธศาสนาไม่มีความรู้พื้นฐานในวิชาพระพุทธศาสนาโดยตรง เมื่อทำหน้าที่สอนจะอาศัยประสบการณ์ การศึกษาจากเอกสารและตำรา ในการจัดทำแผนการสอนเพื่อดำเนินการสอนตามที่ได้รับมอบหมาย ทำนองเดียวกับผลงานการวิจัยของ นุชิต ศรีอาจ (2530) ที่พบว่า ครูผู้สอนไม่มีความรู้และทักษะในการสอนพระพุทธศาสนา ครูผู้สอนไม่มีวุฒิทางพระพุทธศาสนาและไม่ได้รับการเผยแพร่ความรู้ หรือการจัดอบรมการบริหารหลักสูตรภายในโรงเรียนเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนไม่เพียงพอกับความต้องการ ครูขาดอุปกรณ์การสอนที่มีประสิทธิภาพ โรงเรียนส่วนใหญ่จะประสบปัญหา ในขณะเดียวกันการจัดการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนา ในจังหวัดเชียงใหม่ ก็ประสบปัญหาทางด้านต่าง ๆ เช่นกัน โดยเฉพาะการขาดบุคลากรที่มี

ความรู้ความเข้าใจในเนื้อหาวิชาพระพุทธศาสนาอย่างลึกซึ้ง และไม่สามารถถ่ายทอดให้ผู้เรียน เกิดความเข้าใจในวิชาพระพุทธศาสนาตรงตามจุดประสงค์ของหลักสูตรที่ได้กำหนดไว้

ด้วยเหตุนี้ โรงเรียนมัธยมศึกษาอำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ อาทิเช่น โรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ได้แก้ปัญหาโดยการอาราธนาภิกษุผู้มีพระภิกษุเข้ามาสอนร่วมกับครูที่เป็นฆราวาส เพราะถือว่าพระภิกษุมีความรู้และมีประสบการณ์โดยตรงทางศาสนา จะสามารถถ่ายทอดความรู้ทางด้านเนื้อหาและการนำไปใช้ได้เป็นอย่างดี แต่ปรากฏว่าวิธีการถ่ายทอดความรู้ของครูบรรพชิตโดยทั่วไปจะยึดผู้สอนเป็นศูนย์กลาง อธิบายเนื้อหาตามตำราและพระไตรปิฎกตลอดจนไม่สามารถนำเทคนิควิธีการสอนแบบต่าง ๆ เข้ามาจัดเป็นกิจกรรมการเรียนการสอนได้ เหตุที่เป็นเช่นนี้อาจพิจารณาได้สองแนวทาง คือ ครูบรรพชิตไม่มีความรู้ด้านเทคนิควิธีการสอนวิชาพระพุทธศาสนาที่หลากหลาย หรือครูบรรพชิตต้องสำรวมกาย วาจา และใจ ในขณะที่ดำเนินการสอน (งานวิชาการโรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2540) นอกจากนี้ สุธา ชินวานิช (2529) ได้กล่าวถึงการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนาว่า ครูผู้สอนส่วนใหญ่สอนโดยวิธีการบรรยาย ครูใช้สื่อหรืออุปกรณ์การสอนน้อย และไม่แสวงหาแหล่งบริการเกี่ยวกับสื่อ เมื่อได้อาราธนา พระภิกษุมาสอนเฉพาะเนื้อหาที่เป็นหลักคำสอนทางภาษาบาลี พระภิกษุจึงไม่มีวิธีการสอนใหม่ ๆ ใช้หรือมีการใช้ก็น้อยมาก และจากการสัมภาษณ์อาจารย์บุญทิศา ปรีชาหาญ หัวหน้าหมวดวิชาสังคมศึกษา โรงเรียนไชยโรจนวิทยา อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ ได้กล่าวว่า โรงเรียนได้แก้ปัญหาการสอนวิชาพระพุทธศาสนาของครู โดยเปิดโอกาสให้พระภิกษุเข้าไปช่วยสอนวิชาพระพุทธศาสนา ในระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2530 จนถึงปัจจุบัน ปรากฏว่า พระภิกษุที่มาสอนไม่มีความรู้ทางวิชาชีพครูโดยตรง จึงไม่เข้าใจในระบบของการจัดการเรียนการสอน การถ่ายทอดยังติดในรูปแบบของการเทศนาสั่งสอนมากกว่าการสอนเป็นคาบเรียน ขาดการจัดกิจกรรมเสริมการเรียนการสอน และพระภิกษุไม่มีพื้นฐานด้านเทคนิควิธีการสอนหรือการถ่ายทอดที่เหมาะสม จึงทำให้ประสิทธิภาพการสอนวิชาพระพุทธศาสนา ด้อยลงไป และเป็นผลทำให้การเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนาไม่บรรลุจุดมุ่งหมายของหลักสูตร (สัมภาษณ์ วันที่ 28 มิถุนายน 2543 เวลา 13.00-14.00น.) อย่างไรก็ตามครูผู้สอนยอมเป็นบุคคลที่จะทำให้หลักสูตรบรรลุเป้าหมายหรือล้มเหลวได้ ซึ่ง วิชัย วงษ์ใหญ่ (2537, หน้า 9) ได้กล่าวถึงครูผู้สอนว่า ครูเป็นนักพัฒนาหลักสูตรการสอนวิชาพระพุทธศาสนาจะบรรลุวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้หรือไม่ ขึ้นอยู่สมรรถภาพการสอนของครูที่ทำการสอนในปัจจุบัน นอกจากนี้ ครูต้องมีสมรรถภาพการสอนที่สอดคล้องกับลักษณะธรรมชาติของวิชาพระพุทธศาสนาและจะต้องมีการพัฒนาสมรรถภาพการสอน ให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงในสังคมปัจจุบันด้วย

สำหรับการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนาที่ผ่านมา ไม่ประสบผลสำเร็จมีสาเหตุหลายด้าน ดังที่ ประทีป สยามชัย (2530, หน้า 1) ได้ให้แง่คิดไว้ว่า ศาสนามีความสำคัญต่อสังคม แต่โดยข้อเท็จจริงแล้วการสอนศาสนาไม่ได้รับการเอาใจใส่เท่าที่ควร โดยเฉพาะอย่างยิ่งในระดับโรงเรียนมัธยมศึกษาวิชาพระพุทธศาสนาได้รับการเอาใจใส่น้อยที่สุดถ้าเทียบกับวิชาอื่น ๆ ในขณะเดียวกันคะแนนที่ให้กับวิชานี้ก็น้อยตามไปด้วย ผู้เรียนมักคิดว่า วิชานี้นำไปใช้สอบเข้าศึกษาต่อที่ไหนก็ไม่ได้ ประกอบกับครูผู้สอนก็ขาดความรู้ ความเข้าใจและความชำนาญในการสอนด้วย ดังนั้นสมรรถภาพการสอนจึงมีความสำคัญและมีความจำเป็นต่อการจัดการเรียนการสอน ดังที่ อวยชัย สือยรรยง (2528, หน้า 14) กล่าวว่า พฤติกรรมของครูที่แสดงความสามารถ ความเข้าใจ ทักษะและเจตคติในการสอน ส่งผลต่อการพัฒนาคุณภาพของนักเรียนทั้งร่างกาย อารมณ์ สังคมและสติปัญญา โดยความสามารถเหล่านี้จะแสดงออกในด้านต่าง ๆ ได้ขณะที่ทำการสอน อย่างไรก็ตามทางสถาบันการศึกษาฝ่ายพระสงฆ์ ได้ตระหนักถึงความสำคัญที่จะต้องพัฒนาพระภิกษุที่ต้องออกไปทำหน้าที่สอนวิชาพระพุทธศาสนาในโรงเรียนกรมสามัญศึกษา และโรงเรียนปริยัติธรรมให้มีคุณลักษณะตามที่โรงเรียนต้องการ ซึ่งจะได้รับการสนับสนุนจากรัฐมนตรีกระทรวงศึกษาธิการ ที่แถลงทางโทรทัศน์เพื่อการศึกษา เมื่อวันที่ 15 ก.พ. 2542 โดยให้สถาบันการศึกษาระดับอุดมศึกษาของพระสงฆ์ทั้ง 2 แห่งในประเทศไทย ผลิตบัณฑิตให้มีคุณลักษณะในการสอนที่พึงประสงค์ เพื่อส่งเข้าสอนภายในโรงเรียนต่าง ๆ และทางกระทรวงศึกษาธิการได้พิจารณาอัตราครูที่สอนวิชาพระพุทธศาสนาเพิ่มอีก 100 อัตรา (ส.ท.ท. 11 วันที่ 15 ก.พ 2542 เวลา 22.30น.) ดังนั้น แนวโน้มของครูบรรพชิตจะมีบทบาทสำคัญภายในสถานศึกษา เพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ โดยเฉพาะโรงเรียนในจังหวัดเชียงใหม่ ได้ดำเนินการอาราธนานิมนต์พระภิกษุเข้าสอนวิชาพระพุทธศาสนา ในโรงเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น ในอำเภอเมืองและต่างอำเภอ ทั้งสังกัดกรมสามัญศึกษา และสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษา ของเอกชนมากกว่า 40 โรงเรียน ส่วนโรงเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาสังกัดกรมสามัญศึกษาที่อาราธนานิมนต์พระภิกษุมาสอนวิชาพระพุทธศาสนาในอำเภอเมืองมีจำนวน 3 โรงเรียนคือ โรงเรียนยุพราชวิทยาลัย โรงเรียนวัฒโนทัยพายัพ และโรงเรียนหอพระ

ด้วยเหตุนี้ ในฐานะที่ผู้วิจัยเป็นผู้หนึ่งที่เคยทำการสอนวิชาพระพุทธศาสนา ระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น จังหวัดเชียงใหม่ มีความสนใจและต้องการที่จะศึกษาว่า เมื่อเปิดโอกาสให้พระภิกษุเข้ามาสอนวิชาพระพุทธศาสนาในโรงเรียนแล้ว ความสามารถในการสอนของครูบรรพชิตที่สอนในระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ จะมีสมรรถภาพการสอนวิชาพระพุทธศาสนามากน้อยเพียงใด ทั้งนี้เพื่อนำผลจากการวิจัยไปเป็นแนวทาง

ในการเสนอแนะและปรับปรุงการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนาของครูบรรพชิต ให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น นอกจากนี้ยังใช้เป็นแหล่งข้อมูลแก่ผู้ที่มีความเกี่ยวข้องกับการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนา ตลอดจนใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาครูบรรพชิตและเยาวชนให้เป็นบุคคลมีคุณภาพตามความต้องการของสังคมและประเทศชาติต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษาสมรรถภาพการสอนของครูบรรพชิตวิชาพระพุทธศาสนา ระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น ในโรงเรียนสังกัดกรมสามัญศึกษา อำเภอเมืองเชียงใหม่

ประโยชน์ที่รับจากการวิจัย

1. ผลการวิจัยทำให้ทราบถึงสมรรถภาพการสอนของครูบรรพชิต ซึ่งเป็นข้อมูลเบื้องต้นที่สามารถใช้เป็นแนวทาง ในการพัฒนาสมรรถภาพการสอนของครูบรรพชิตที่สอนวิชาพระพุทธศาสนา ในโรงเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น สังกัดกรมสามัญศึกษา
2. ข้อมูลที่ได้จากการวิจัยสามารถนำไปเผยแพร่แก่สถาบันการศึกษาฝ่ายพระสงฆ์ เพื่อใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาสมรรถภาพการสอนวิชาพระพุทธศาสนา แก่พระนิสิตที่จะออกไปสอนในโรงเรียนมัธยมศึกษา

ขอบเขตของการวิจัย

1. ขอบเขตของประชากร

ประชากรของการวิจัยครั้งนี้คือ ครูบรรพชิตผู้สอนวิชาพระพุทธศาสนา ระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น ในโรงเรียนมัธยมศึกษาสังกัดกรมสามัญศึกษา อำเภอเมืองเชียงใหม่ ที่ทำการสอนในภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2544 จำนวน 10 รูป จาก 3 โรงเรียน ได้แก่ โรงเรียนยุพราชวิทยาลัย โรงเรียนวัดโนนทัยพายัพ และโรงเรียนหอพระ

2. ขอบเขตของเนื้อหา

เนื้อหาในการวิจัยครั้งนี้มุ่งที่จะศึกษาเฉพาะสมรรถภาพการสอนของครูบรรพชิตวิชาพระพุทธศาสนา ระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น ในโรงเรียนสังกัดกรมสามัญศึกษา อำเภอเมืองเชียงใหม่ เท่านั้น

นิยามศัพท์เฉพาะ

สมรรถภาพการสอนของครูบรรพชาธิวาสพระพุทธรักษา หมายถึง ความสามารถในการสอนวิชาพระพุทธรักษาของครูบรรพชาธิวาส ในด้านการเตรียมการสอน การดำเนินการสอน การใช้สื่อการสอน การวัดและประเมินผล

การเตรียมการสอน หมายถึง การเตรียมการสอนล่วงหน้าของครูบรรพชาธิวาสก่อนปฏิบัติการสอน การวางแผนการสอน กำหนดจุดประสงค์และการกำหนดขั้นตอนในการสอน

การดำเนินการสอน หมายถึง การปฏิบัติการสอนของครูบรรพชาธิวาส เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ตามจุดประสงค์ของการเรียนการสอน ซึ่งประกอบด้วย การนำเข้าสู่บทเรียน การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน และการสรุปบทเรียน

การใช้สื่อการสอน หมายถึง การใช้สื่อการสอนประกอบการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน เพื่อเสริมความรู้ ทักษะและประสบการณ์เกี่ยวกับเนื้อหาที่เรียนให้แก่ผู้เรียน

การวัดและประเมินผล หมายถึง วิธีการที่ใช้วัดและประเมินพฤติกรรมของนักเรียนที่เรียนวิชาพระพุทธรักษา ทั้งก่อนเรียน ขณะเรียน และหลังเรียน